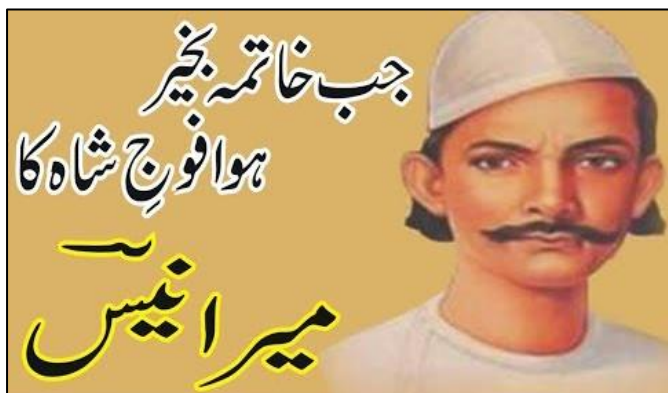

میر انیس بزرگترین شاعر مرثیه سرای هند

میر ببر علی انیس ، مرثیه گوی بزرگ هند متولد ۱۸۰۳ در منطقه گلاب باری از نواحی شهر فیض آباد

ایالت اوترا پردیش و فرزند میر مستحسن (پسندیده) بود. وی از خانواده سادات هند به شمار می آید و جدش غلامحسین حسن خالق اثر معروف مثنوی سحر البیان بود.

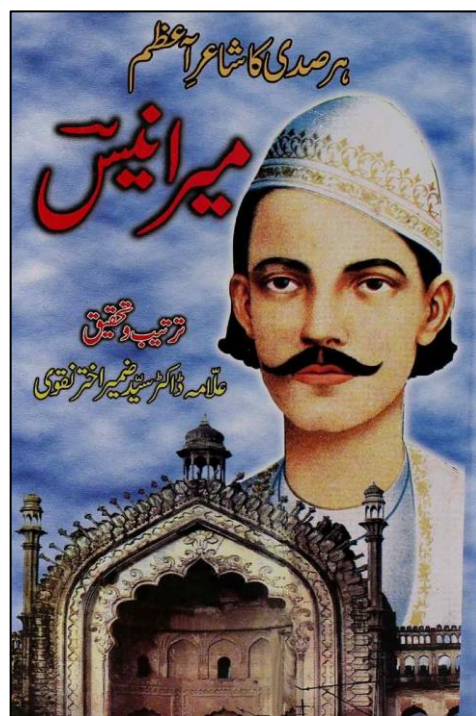
میر انیس زبان عربی و فارسی را نزد اساتیدی

همچون مولوی حیدر علی و مفتی حیدر عباس فرا گرفت. علاوه بر آن در رشته های رزمی و هنر نیز کما بیش آشنایی داشته است.

ایشان شعر را از پدر بزرگوارشان فرا گرفتند، «حزین» اولین تخلص او در اشعارش بود. در ابتدا غزل می

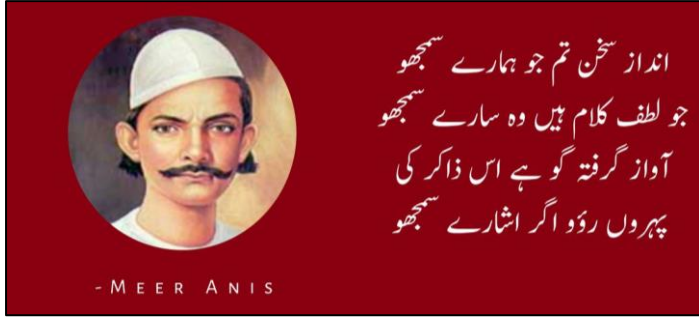
سرود، پس از مدتی به توصیه پدرش و عشق و علاقه خاص به سید و سالار شهیدان و یاران باوفایش مرثیه سرایی را آغاز نمود و دیگر به غزل کمتر توجه می کرد.

همانطور که عنوان گردید پدر بزرگ میر انیس صاحب مثنوی معروف سحر البیان بود و ابا و اجداد ایشان در زمان های دور از ایران به هند مهاجرت کرده بودند ، اما به دلیل تاثیرات زیاد فرهنگ و تمدن هند نسل های پس از ایشان ، همگی به زبان شیرین اردو با تسلط کامل صحبت می کردند و همین امر

عاملی مهمی برای پیشرفت آنها در این زبان و در هند را فراهم کرده بود.

ہمانطور کہ عنوان گردید در ابتدا میر انیس غزل می سراید، اما به توصیه پدرش و با عشق و علاقہ بہ

شہیدان واقعہ کربلا بہ سوی مرثیہ سوق
پیدا کرد و چنان در این زمینہ غرق شد کہ
ہرگز بہ خواندن غزل توجہ نکرد۔ بہ
عبارتی می توان میر انیس را در ہند

ہمتای محتشم کاشانی دانست بہ عبارتی بنیانگذار مرثیہ سراپی در ہند بہ شمار می آید .

باید گفت کہ میر انیس تنہا شانزدہ غزل در زبان اردو دارد کہ اکنون در دسترس محققان قرار دارد، کہ در

ذیل بہ دو نمونہ از آنہا اشارہ می گردد:

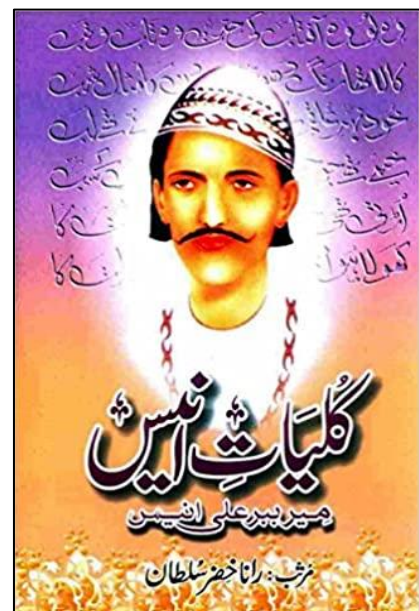
شہید عشق ہوئے قیس نامور کی طرح
جہاں میں عیب بھی ہم نے کیے ہنر کی طرح
کچھ آج شام سے چہرہ ہے فق سحر کی طرح
ڈھلا ہی جاتا ہوں فرقت میں دوپہر کی طرح
انیس یوں ہوا حالِ جوانی و پیری
بڑھے تھے نخل کی صورت گرے ثمر کی طرح

و (منظرہ صبح روز عاشورا)

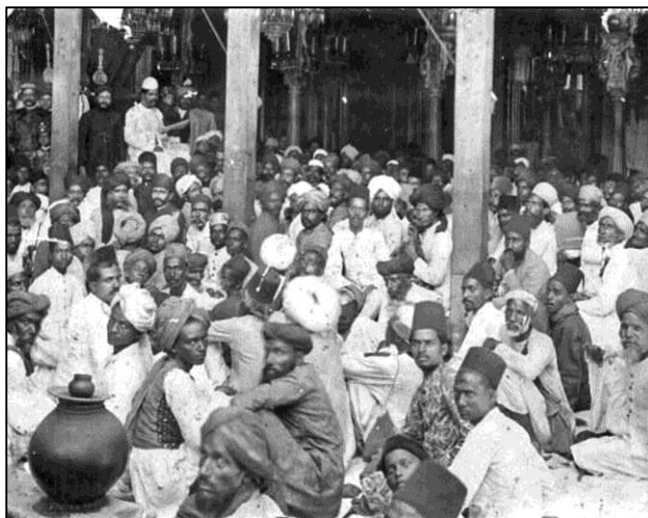
پھولا شفق سے چرخ پہ جب لالہ زارِ صبح
گلزارِ شب خزاں ہوا آئی بہارِ صبح
کرنے لگا فلک زرِ انجم نثارِ صبح
سرگرم ذکرِ حق ہوئے طاعت گزارِ صبح
تھا چرخِ اختری پہ یہ رنگِ آفتاب کا
کھلتا ہے جیسے پھول چمن میں گلاب کا
جانشینِ رسولِ حضرت امام علیؑ کی مدحت
خورشیدِ حقیقت رخِ زیبائے علیؑ ہے
معراجِ امامتِ قدِ بالائے علیؑ ہے
ایمان جسے کہتے ہیں تولائے علیؑ ہے
اکسیر جو ہے خاکِ کفِ پائے علیؑ ہے
ہے نامِ رقمِ عرش پہ ہمنامِ خدا کا
کیا مرتبہ ہے ذوجِ بتولِ عذرا کا

مرثیه سرایی را پس از تولد فرزند پسرش میر نافع در سال ۱۸۵۹ میلادی در عظیم آباد (در ایالت اوترا پردیش) به صورت رسمی آغاز کرد و پس از آن با اصرار حاکم دکن نواب طاهر جنگ به شهر دکن سفر کرد. میراث عزاداری و سوگواری از نیاکانش به انیس منتقل گردید، اما شخصیت پر جنب و جوش وی ، عشق و علاقه به سید و سالار شهیدان و فراهم بودن محیط ایده آل برای عزاداری در لکهنو در زمان پادشاهان باعث گردید ، میر انیس مرثیه سرایی را در پیش گیرد.

مرثیه های او به قدری سوزناک و دارای فصاحت و بلاغت است که تمامی مداحان، واعظان و اندیشمندان دینی برای سوگواری سید و سالار شهیدان استفاده می کنند. میر انیس عادت داشت که تمام شب را شب زنده داری کند و بنویسد و پس از اقامه نماز صبح چند ساعت استراحت می کرد و پس از آن، سخنان و دروس پسران و شاگردان خود را تصحیح می کرد و در مورد عقاید ، علوم و عرفان بحث می کرد. جالب آنکه وی مجموعه ای بیش از دو هزار کتاب ارزشمند و کمیاب داشت.

میر انیس به عنوان بزرگترین مرثیه سرای وقایع کربلا ابا عبدالله الحسین (ع) و یاران با وفایش در هند به

شمار می آید. تعداد مرثیاتی وی در حدود هزار و دویست (۱۲۰۰) می باشد. در مجله نقوش چاپ موسسه قرآن و هدایت هند که پیرامون بزرگان اردو زبان نگاره هایی دارد آمده است که ، ۲۶ اثر کمیاب میر انیس هنوز منتشر نشده است. میر انیس علاوه بر مرثیه های سنتی ، مجموعه بزرگی از سلام، شعر ، نوحه و رباعی را

نیز به جای گذاشته است. به گفته محققان، رباعیات میر انیس شامل ۶۰۰ بیت است و بسیاری از میراث میر انیس حاوی عناصر کاریزمایی معجزه آسایی دارد.

خاطرات مکتوب یکی از نوه های او به نام میر عارف نشان می دهد که در اواخر سال ۱۸۵۷ شاهکار میر انیس که شامل ۱۵۷ بیت است را در یک شب نوشت و از آن زمان تا کنون این ابیات در دهه اول محرم توسط نوحه خوانان و واعظان خوانده می شود و مردم با این ابیات عزاداری می کنند.

میر انیس دارای سه فرزند به نام های «میرنافع»، «میر جالیس» و «میرسالیس» بود که همگی آنها از شاعران، واعظان و نوحه سرایان متبحر بودند. پس از ارتحال پدرشان پسرش میرنافع بسیار مشهور بود.

میر انیس مرثیه را در حد اعلی رسانید و تا جای که توانست مرثیه را جایگزین اشعار حماسی کند؛ از وی پنج جلد مرثیه به چاپ رسیده است. به گفته محققان زبان و ادبیات اردو بزرگترین فرهنگ لغات ، فنون ادبی و گنجاندن فرهنگ در اشعار در تاریخ این زبان شیرین در ابیات دلنشین میر انیس یافت می شود. موفقیت وی آنست که او نوحه خوانی را از یک آیین اجتماعی به نفیس ترین آثار ادبی و مرثیه خوانی تبدیل کرده است. پرفسور شبیر حسن رضوی درباره میر انیس چنین عنوان می کند: اگر قیاسی میان شکسپیر و میر انیس انجام دهیم به خوبی در می یابیم که شکسپیر علاوه بر ساختن شخصیت ها، حوادث را با ایده

ہای خلق می کند، اما شاہکار میر انیس آنست کہ یک تراژدی ہولناک عجیب و غریب را در قالبی سادہ چنان ارائه می دہد کہ شنونده و خوانندہ مرثیہ حادثہ را پیش چشمان خود می بیند و بہ عمق فاجعہ پی می برد.

میر انیس نہ تنہا مرثیہ نویس بزرگی بود بلکہ دارای صدای دلنشینی نیز بود. سید محمد جعفر مرثیہ خوان و یکی از بزرگان شہر لکھنؤ مرکز ایالت اوترا پرادش دربارہ صدای دلنشین میر انیس بیان می کند کہ از کودکی میر انیس را می شناختم کہ

نوحہ می خواند، جذابیت صدای وی بہ قدری بود کہ در عمق وجود ہر فردی نوحہ ہایش تاثیر گذار بود و ہمہ را بہ عکس العمل حزن انگیز وا می داشت و بسیاری مدت ہا می ایستادند و بہ مرثیہ وی گوش می کردند.